

Panorama knih

Císař, Ondřej: Transnacionální politické sítě *

Zajímá-li nás hlubší pohled speciálních disciplín na proces globalizace, pak Ondřej Císař nám zprostředkovává zevrubnou informaci o jednom z jeho pozoruhodných problémů: jak současná politologie vnímá působení dříve výhradně vnitrostátních nevládních politických aktérů v mezinárodních vztazích a zpětný vliv systému mezinárodních institucí na tyto politické činitele.

Představení samotné teoretické reflexe daného tématu je komplikováno tou okolností, že podobně jako v případech jiných humanitních disciplín usilujících o teoretické zobecnění znalostí o tak efemérních entitách, jako jsou lidské kolektivy a jejich vlastnosti, liší se i zde pohledy relevantních autorit ještě v základních východiscích.

V doplňujícím názvu publikace je vlastně zašifrován definiční znak, prozrazující jedno z mnoha ramen přebohatého řečiště soudobé teorie mezinárodních vztahů, totiž *sociologický konstruktivismus*. Ten projevuje zájem o zkoumání vlivu mezinárodního politického prostředí na nevládní politické aktéry a vidí v něm princip spoluvytvářející jejich identitu a zbarvující jejich původní preference i jejich zájmy. Má tak být, proti opoující *racionalistické* verzi, adekvátnější poznatkům o působení mezinárodních institucí, které neshledává pouze trpnými prostředníky uplatňování trvalých zájmů nevládních organizací, ale i aktivními inspirátory modifikace zájmů těchto aktérů v procesu jejich sociálního učení.

Z širšího pohledu současná politologie je Císařova práce zřejmě odpovědí na výzvu ještě vzdálenějších proudů conceptualizace světové integrace, které vytýkají konstruktivismu, že není s to obhájit své teorie empiricky, neboť nevytváří pro jejich sebetestovatelnost potřebné předpoklady, necharakterizuje přesně podmínky, za nichž mají platit, ani dynamiku příčin a následků procesů, které popisují, a nedomonstřují jejich funkčnost na empirických studiích apod.

Pro naplnění tohoto účelu je text strukturován do pěti oddílů. Oddíl první poskytuje informaci o vývoji politologické reflexe narůstající institucionalizace mezinárodních vztahů, globalizace, o je provázajícím rozptylováním suverenity i vládní kompetence států do víceúrovňové struktury *vládnutí bez vlády* i o nástupu nestátních aktérů v mezinárodních vztazích. Oddíl druhý popisuje původně sociologické inspirace politologických konceptů interakce nevládních organizací a sociálních hnutí s mezinárodním prostředím.

Nejpozoruhodnější je třetí část, ve které autor na základě předchozího shrnutí plauzibilních výstupů jednotlivých politologických debat předkládá vlastní příspěvek k teorii transnacionálního jednání. V duchu konstruktivistického pojetí postihuje interaktivnost procesu vzájemného ovlivňování nestátních aktérů a mezinárodního politického prostředí se všemi relevantními faktory: postihuje příležitosti a hrozby aktivitám nevládních hráčů v tomto prostředí, jejich zdrojové vybavení, schopnost „námánit“ příležitosti a hrozeb, politický dopad působení mezinárodních institucí na domácí prostředí aktéra k jeho umocnění, nebo ke zneschopnění atd.

V závěrečných dvou oddílech autor prokazuje vhodnost předloženého modelu jeho aplikací na analýzu interakce mezinárodních institucí a českých nevládních aktérů: české větve organizace Transparency International a transnacionálně působících ekologických organizací v České republice.

Jakkoliv je potěšující, že český badatel vstupuje s invenčním příspěvkem do významné akademické debaty, je na místě zajímat se, do jaké míry nepodléhá svodům afirmativnosti aktuální politiky; ta je politologii vyčítána.

Na stopu nemírě apologetičnosti nás může přivést autorem mnohokrát a neproblematicky opakovaná charakterizace realistického pojetí mezinárodních vztahů jakožto *anarchie*, ve které schází jakýkoliv regulační princip. Pojetí anarchie ovšem nemůže být určeno tak jednoduše. Například stoupenci anarchismu, tedy jisté koncepte uspořádání vnitrostátního politického pole, ji nedefinují jako naprosté popření všeho řádu, nýbrž jen jako utlumení instituce státu. Vedle toho však nepopírají potřebu společenského řádu, který je v jejich pojetí zabezpečen jinými regulačními prostředky.

Podobně je pak možno charakterizovat realistickou koncepci mezinárodních vztahů jako nikoliv popírající existenci a potřebu jakéhokoliv řádu a regulačního principu. Pro hospodářskou sféru postihl již Adam Smith princip soutěže regulující aktivity nezávislých subjektů svobodného hospodářského trhu, aniž by byl autoritou rozptylující jejich „suverenitu“ a kompetenci rozhodovat. Inspiraci pro přenesení konceptu konkurenční seregulace systému z hospodářské sféry do sféry politické lze nalézt u von Hayeka, kritizujícího systémy omezující iniciativu, anebo v ekonomizující teorii demokracie J. A. Schumpetera, který sledává analogii aktérů politických a hospodářských.

Tento problém souvisí s rozlišením významných pohledů na politickou integraci, které ještě čtenář nalezne. Ty se týkají přístupu (1) *idealistického*, totiž pojetí zastánců *kosmopolitní demokracie*, usilujících o radikální přebudování nadnárodních institucí v globální stát a o naprostou likvidaci národních států, (2) *realistického* pojetí, oceňujícího význam národních států a (3) *středového* pojetí *liberálních internacionalistů*, kteří míní jen rozvíjet a kultivovat dosavadní institucionalizaci mezinárodních vztahů bez potřeby bezprostřední likvidace národních států. Nicméně mimo zorné pole čtenáře se ocitá obsah významné diskuse s realisticky zbarvenými *demokratickými pluralisty*. Ti obhajují nezbytnost funkce národních států a poukazují na *konflikt* jako ustavující princip demokracie, transponovatelný i do procesu vyrovnávání mocenské rovnováhy mezinárodních vztahů národními státy, a zjišťují, že za humanistickou kosmopolitní rétorikou ve prospěch současného procesu institucionalizace – integrace mezinárodních vztahů – se paradoxně ukrývají ryze realistické zájmy jeho inspirátorů.

Je otázkou, zda výtka, že pluralisté preferují právo silnějšího, které vede snad až k „mrtvému míru“ absolutně porážených, je opodstatněná. Pokud dosud diverzifikovaný systém mezinárodních vztahů dával vzniknout dostatečně silným koalicím proti narušitelům jeho stability, pak právě princip konkurence vede členy dočasných vítězných koalic, aby ve vlastním zájmu viděli v současných porážkách příští potřebné spojení a spontánně pe-

čovali o diverzitu aktérů mezinárodních vztahů.

Ve světle těchto pochybností jsou normativní závěry o prospěšnosti transnacionální interakce nabízeny, aniž by byla vzata v úvahu i hodnota latentních záměrů jejich sponzorů. Normativní soudy čtenáře by neměla sugerovat ani prvoplánová bohubilost aktivit vybraných nevládních organizací v případových studiích, neboť podobné aktivity nevládních organizací posilujících solidaritu mezinárodního dělnického či národněosvobozenického hnutí v minulosti musí být hodnoceny až v souvislostech skrytých strategických účelů.

Také se přimlouvám, aby nebylo bráno jméno „Ontologie“ nadarmo tam, kde autor usiluje postihnout téma disciplíny mezinárodních vztahů. Problém spočívá v tom, že termín byl „vymyšlen“, aby odkazoval na disciplínu, která tematizuje veškeré jsoucno s jeho nejobecnějšími charakteristikami. To se v případě zúžení perspektivy na „ontologii samotné disciplíny mezinárodních vztahů“ či na „ontologii šití bot“ nemůže podařit. Byť by se jednalo o přejímky z anglosaských textů, které mohou být v ledasčím směřodáté, proč nezůstat u našeho středoevropského pojetí, pokud je adekvátnější?

Nezbývá než jen vyslovit slova uznání nad výkonem, který zpřístupňuje obdivuhodný rozsah relevantní politologické literatury a přehledně třídí a zprostředkovává širšímu okruhu zájemců nesnadno přístupné proudy nedávných i současných debat politické vědy.

*) Jak mezinárodní instituce ovlivňují činnost nevládních organizací, MU, Brno 2004, 181 s.

M. PROCHÁZKA

Kant Revidivus (Průřez dílem filosofa)*

Pojednáváme o sborníku příspěvků účastníků konference uspořádané katedrou filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 9. prosince 2003 jako vzpomínka 200. výročí úmrtí Immanuela Kanta.

Milan Sobotka se zabývá otázkou, do jaké míry Kantův filozofický výkon odpovídá jed-